

Gejsza - artystka czy dziwka?

Autor tekstu: **Tomasz Pawlik**

Kim jest gejsza? Termin *gejsza*, kojarzy się w wyobraźni mężczyzn i kobiet głównie z dwoma wizerunkami: po pierwsze z wizerunkiem prostytutki, tajemnego ucieleśnienia zmysłowej miłości ziemskiej i niebiańskich marzeń, a po drugie z potulną, bezgranicznie oddaną i bierną istotą [1]. Być może gejsza jest przede wszystkim artystką, kultywującą tradycyjną japońską sztukę.

Samo słowo *gejsza* pochodzi od złączenia dwóch japońskich słów *gei* i *sha*, druga część to po prostu sufiks wskazujący osobę lub wykonawcę. *Gei* to słowo o szerokim zakresie znaczeń m.in. sztuka, rzemiosło i umiejętność. *Geisha* oznacza zatem człowieka sztuki [2]. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że termin *gejsza* jest stosowany dość powszechnie, natomiast innym terminem, za pomocą którego możemy również określić kobietę sztuki jest pojęcie *geiko*, które jest specyficzne dla Kioto gdzie wyszkolenie tych kobiet stoi na wyższym poziomie niż w innych rejonach Japonii.

Historia kobiet sztuki sięga roku 794, wtedy to pojawiły się tancerki-kurtyzany *Shiraboshi*, słynące ze swoich tańców. Ta profesja przechodziła renesans między XII a XVI wiekiem. *Shiraboshi*, śpiewały ballady i pieśni oparte na modlitwach buddyjskich pochodzących z Chin oraz wykonywały tańce, które stały się modne również wśród wysokiej rangi urzędników dworskich, mnichów i giermków [3], z całą pewnością można uznać je za protoplastki zawodu gejszy. Pojawiły się one w epoce Heian, wyróżniały się specyficznym sposobem ubioru, nosiły białe szaty mężczyzn, a ich tańce były zarazem święte jak i mocno nasycone erotyzmem [4]. Samo słowo *gejsza* pojawia się dopiero w erze Gennoku w Tokio. W historii Japonii jest to okres odizolowania się kraju kwitnącej wiśni od innych państw, wtedy to powstawały i rozwijały się miasta i miasteczka oraz rozkwitała kultura mieszczańska. Mieszczanie, którzy nie mogli przeciwstawić się feudalnym regułom klasy rządzącej ani zajmować się polityką, z przyjemnością oddawali się urokom życia codziennego, a dzielnice gejsz przeżywały niespotykany rozkwit [5].

Oprócz przekazów historycznych, zawierających informacje o początkach zawodu gejszy, istnieje również legenda o Bogini słońca *Amaterasu* [6], która ma duże znaczenie dla gejsz. Zgodnie z legendą bogini rozzłościła się na swego brata *Susanoo-no-mikoto*, który nie tylko zniszczył groble pomiędzy jej polami ryżowymi, ale także wkradł się do jej pałacu gdzie w tajemnicy rozrzucił swoje odchody. A co najgorsze, wyszedłszy *Amaterasu* tkającą ubrania w świętej komnacie, zrobił dziurę w dachu i wrzucił tam niebiańskiego srokatego konia, którego obłupił ze skóry. *Amaterasu* uciekła do jaskini, pograżając w ciemnościach Krainę Pośród Pól Trzciny [7]. Bogini opuściła jaskinię, będąc pod urokiem tańca *Ama-no-uzume-no-mikoto*, przodkiniń rodu *Sarume*.

Bogini *Amaterasu* jest ważną postacią dla gejsz, ponieważ taniec, który uratował całą Japonię przed ciemnościami, zajmuje w ich fachu wyjątkowe miejsce. Dlatego kandydatka na przyszłą gejszę, składa obietnice posłuszeństwa Starszej Siostrze (gejszy), w alkowie gdzie widnieje wizerunek bogini słońca.

W dzisiejszej Japonii miejscem gdzie toczy się ich życie są japońskie dzielnice kwiatów, zwane *hanamachi*. Dzielnice te są wydzielonymi obszarami miasta, posiadającymi własną administrację. Charakterystycznymi miejscami w dzielnicy kwiatów są tradycyjne herbaciarnie, które wyróżniają przesuwane drzwi wejściowe i okna na parterze pokryte delikatnie tkanym ratanem lub bambusowymi żaluzjami. Wewnątrz pawilonu znajdują się *ozashiki*, czyli sale bankietowe. Podłogi są tu wyłożone tatami — delikatnie tkanymi matami ze słomy ryżowej, jest też alkowa zwana *tokonomą*, w której zawieszają się zwoje ozdobione białymi i czarnymi znakami pisma. Pawilon herbaciany wyróżniają lśniąca drewniana korytarze oraz mały stylowy dziedziniec [8]. Społeczność *hanamachi*, to sieć wzajemnych powiązań między gejszami, właścicielkami herbaciarni a także rzemieślnikami — artystami, bez których ten czarodziejski świat pełen tajemnic zapewne nigdy by nie powstał. Centralne miejsce w tym labiryncie powiązań zajmują gejsze, to dzięki ich klientom malarze i producenci tkanin na kimono, sprzedawcy, specjaliści perukarzy, wytwórcy ozdób do włosów i kosmetyków, dostawcy i organizatorzy przyjęć [9], mogą nadal wykonywać swoje profesje. Życie w *hanamachi*, to nie tylko trud wkładany w zdobycie odpowiednich umiejętności artystycznych, charakterystycznych dla zawodu gejszy, lecz także obowiązek nabywania wiedzy, przestrzegania reguł i procedur jak również zwyczajów panujących w *hanamachi* [10].

To podejście do życia jest nie tylko charakterystyczne dla dzielnic gejsz, ale i dla całego kraju kwitnącej wiśni, w Japonii człowiek poddaje się dyscyplinie, żeby być dobrym graczem i podejmując

ćwiczenia nie poświęca się bardziej we własnych oczach niż ten, kto siada do brydża (...). Racją bytu dyscypliny wewnętrznej w jej wymiarze profesjonalnym jest to, że pomaga ona człowiekowi w prowadzeniu lepszego życia [11]. Patrząc na życie w dzielnicach hanamachi można odnieść wrażenie, że są to miejsca, które na zachodzie nazywane są dzielnicami rozpusty. Miejsca, gdzie kobiety oczekują na spotkania z bogatymi mężczyznami w zamian oferując siebie. A cała ta skomplikowana sieć powiązań stanowi jedynie „przykrywkę”, pod którą kryje się najzwyczajniejsza w świecie prostytutka. Wystarczy jednak uważnie spojrzeć, aby dostrzec różnice między gejszą a prostytutką w kulturze zachodniej.

Droga jaką musi przejść kobieta pragnąca zostać gejszą jest niezwykle wymagająca. Pierwszym etapem jest shikomi. Na tym wstępnym etapie do kandydatki na geiko należy szorowanie podłóg, dbanie o schludny wygląd i nauka podstaw tańca, gry na samisenie, bębenku i flecie(...). Musi też przywyknąć do mieszkania w tradycyjnym środowisku tatami i noszenia tradycyjnych strojów [12]. Okres ten trwa około roku. Jest to również czas psychologicznej próby. Kandydatka na gejszę, musi całkowicie zerwać kontakty ze swoją rodziną i rozpocząć nowe życie w hanamachi, mieszkając w okiya (dom gejsz), razem z geiko, maiko a także właścicielką domu. Poza tym mieszkając w hanamachi w Kioto, kandydatki musiały opanować specyficzny dialekt kyokotoba. Wyróżnia go delikatne i łagodne brzmienie, jak również w porównaniu z językiem ogólnonarodowym, znacznie mniejsza precyzja w sposobie wyrażania się [13]. Etap ten kończy się egzaminem sprawdzającym umiejętności. Po pomyślnym zdaniu egzaminu przyszła geiko staje się minaroi. Jest to krótki okres, trwający około miesiąca, charakteryzuje się on zmianą wyglądu młodej dziewczyny. Przemiana jaka przechodzi ma na celu uwidocznienie kobiecej urody minaroi. Jedną z najbardziej charakterystycznych cech tego okresu jest fryzura zwana wareshinobu, na którą składa się cały las grzebieni, wiszących ozdób, szpilek i jedwabnych wstążek, które pokrywają głowę(...) Wiele z nich związanych jest z porami roku i miesiącami [14]. Twarz młodej dziewczyny zostaje pomalowana na biało, co może sprawiać wrażenie sztuczności, ale jest również prawdziwym dziełem sztuki. Gejsze nie mogą mieć kolczyków. Jest to związane z zakazem jaki od wieków panuje w Japonii. Tradycja zabraniająca przekłuwania jakiegokolwiek części ciała pochodzi z konfucjanizmu, wedle którego utrzymanie ciała nietkniętego aż do śmierci jest podstawowym obowiązkiem człowieka, ponieważ w ten sposób dziękujemy rodzicom twórcom tego ciała [15]. Obok wyżej wymienionych cech wyróżniających minaroi wspomnieć należy o kimonie. Jest ono zbliżone do tych jakie noszą Maiko, których kimono różnią się od zwykłych japońskich kimon zarówno pod względem faktury jak i sposobu zakładania [16].

Kimono swoją wysoką pozycję w tradycji Japońskiej zyskało w erze Heian. Posiada ono swoistą wymowę, dzięki: kolorystyce, symbolice odniesionej do pór roku, poza swoją funkcją praktyczną, jak każdy inny rodzaj ubioru, pełni również ważną funkcję informacyjną w życiu społecznym. Za jego pomocą jest możliwe przekazywanie pewnych komunikatów. Kimono zawsze przemawiało mową pór roku, kolorów, kroju, wzorów, symboliką wiązania sznurów hine i pasa obi. Ważnym uzupełnieniem tego symbolicznego kodu komunikacyjnego jest odpowiedni sposób poruszania się i gestykulacji [17]. Współcześni Japończycy ubierają się na wzór zachodni a jedynymi oazami, w których zwyczaj tradycyjnego sposobu ubierania przetrwał napór zachodniej mody są dzielnice gejsz.

Po ukończeniu okresu przygotowawczego do zostania gejszą, zaczyna się etap, w którym dziewczyna staje się Maiko, co oznacza kobietę tańca. Bycie Maiko oznacza bycie pełnoprawną mieszkanką hanamachi. Ceremonia dzięki, której przyszła gejsza staje się Maiko nosi nazwę san-san-kudo. Polega ona na wypiciu przez Maiko 3 małych kieliszków sake ze swoją Starszą Siostrą, której zadaniem będzie wprowadzić ją w pełen tajemnic świat hanamachi. Podczas tej uroczystości Maiko otrzymuje nowe imię, którego część wywodzić się ma od imienia geiko. Musi także dbać o swoją fryzurę, której przygotowanie jest bardzo pracochłonne i kosztowne, poza tym musi również nauczyć się bezbłędnie przygotowywać makijaż.

Ceremonią symbolizującą przemianę Maiko w geiko, do końca II wojny światowej, była praktyka mizuage. Polegała ona na inicjacji seksualnej przyszłej gejszy ze swoim patronem, zwanym donna. Współcześnie moglibyśmy określić go mianem sponsora geiko, kiedyś donna był biegły w tradycyjnych sztukach i poświęcał stosunkowo dużo czasu oraz pieniędzy na spotkania z geiko z, którą wymieniał się wiedzą, a także w sposób delikatny i czuły zajmował się jej edukacją, przez co stawała się ideałem wykształconej i utalentowanej kobiety [18]. Osobą, która mogła dokonać defloracji młodej Maiko mógł być jedynie mężczyzna o odpowiedniej pozycji, dobrze znany w społeczności hanamachi i cieszący się zaufaniem oksana jako osoba, która potraktuje niedoświadczoną dziewczynę z należyta uwagą [19]. Współcześnie ta praktyka nie jest już kontynuowana, a życie seksualne geiko jest jej prywatną sprawą. Za ceremonie przemiany w geiko,

obecnie uważa się Erikae . Charakteryzuje się ona zmianą szkarłatnego kołnierza kimona, który zostaje odpruty i zastąpiony białym [20]. Poza nauką etykiety, gejsza przechodzi również szkolenie artystyczne. Te z nich, które specjalizują się w tradycyjnym tańcu nazywa się tachikata. Natomiast te, które praktykują grę na instrumentach i recytowanie japońskich pieśni określa się mianem *jikata*. Instrumenty na jakich grają gejsze to m.in.: *taiko*, czyli bębenek w kształcie klepsydry, *kotsuzumi* mały ręczny bębenek wykonany z końskiej skóry, *okawa* będącym dużym bębniem, wydającym specyficzny przytłumiony dźwięk, czy też *fue* czyli bambusowym flecie. Spośród wielu instrumentów na jakich potrafią grać gejsze na szczególne miejsce zasługuje shamisen, instrument posiadający 3 struny, wywodzący się z Chin, używany od wieków uległ licznym ulepszeniom i od początku okresu Edo (1603-1867) zaczął być używany do wykonywania japońskiej muzyki klasycznej, popularnej i ludowej [21]. Umiejętność gry na tym instrumencie opanowały tylko nieliczne gejsze.

Oprócz umiejętności gry na instrumentach geiko znają również: sztukę kaligrafii *shodo*, ikebany czyli sztukę układania kwiatów zwaną *kado*, czy też ceremonie herbaciane czyli *sado*, której głównym celem nie jest przyjemność wynikająca ze smakowania naparu herbacianego, lecz zaprezentowanie zaproszonym gościom pewnych zasad i reguł zachowania, podkreślających między innymi osobistą kulturę gospodarza [22]. Należy tu odpowiednie powitanie, przygotowanie naparu, właściwe trzymanie czarki z herbatą, podziwianie pięknych kompozycji z ikebany, a także radowanie się zapachem palących się kadzideł.

Czy zatem gejsza jest prostytutką? Aby w pełni ukazać tę drażliwą kwestię, należy spojrzeć na ten problem z szerszej perspektywy. Mianowicie zacząć należy od rozróżnienia na prostytutki, tradycyjne japońskie kurtyzany i gejsze. Jeśli chodzi o kurtyzany to były to *wykształcone prostytutki wyższej kategorii* [23]. Często uważa się je, obok tancerek *shiraboshi*, za poprzedniczki profesji gejsz, ze względu na posiadane przez nie umiejętności artystyczne. Spotkanie z kurtyzaną przybierało formę ceremonii składającej się z 3 etapów, *najpierw kobieta prezentowała swoje umiejętności jako tancerka, artystka grająca na jakimś instrumencie lub śpiewaczka. Drugi etap polegał na częstowaniu gościa eleganckim posiłkiem. I wreszcie trzeci etap: kurtyzana zostawała z gościem sam na sam* [24]. To co wpływało na wyższą rangę kurtyzan niż pospolitych prostitutek, to oprócz jej umiejętności artystycznych, również jej sztuka kochania. Gdy prostytutki obnażały swoje ciało podczas aktu seksualnego *kurtyzana nie zdejmowała kimono; podczas stosunku obnażała jedynie lono* [25], również jej klient nie mógł pozwolić sobie na całkowite obnażenie się przed nią. Tymczasem gejsza w przeciwieństwie do kurtyzany czy prostytutki nie musiała uprawiać stosunku seksualnego ze swoim klientem, choć nie było i nadal nie jest to wykluczone, ale jest to prywatną sprawą samej geiko. Do tego wszystkiego dodać można, że *los oszczędzał gejszy wiele z tego co musiała znosić nie jedna kurtyzana, o ile nie należała do kategorii oiran (najwyższa kategoria wśród kurtyzan): gejsza na przykład nie była zmuszana do przesiadywania w klatce wystawowej domu publicznego* [26].

Świat hanamachi, który jest zarówno bajeczny i urokliwy jest również pełen tajemnic, a tam gdzie kryją się tajemnice nic nie jest w pełni jasne i oczywiste. To one, jak sądzę przyczyniają się do powstawania najróżniejszych, mniej lub bardziej bliskich prawdzie opowieści na temat japońskich gejsz.

Bibliografia:

1. Ursula Richter: *Uśmiech gejszy: sekrety japońskiej sztuki życia*. Tłumacz. Mieczysław Dutkiewicz. Warszawa 2006.
2. Gallagher: *Gejsza: świat japońskiej tradycji, elegancji i sztuki*. Tłumacz. Ewa Romkowska. Warszawa 2005.
3. Kyoko Aihara: *Gejsza: żywa tradycja*. Tłumacz. Iwona Kordzińska-Nawrocka. Warszawa 2005.
4. Benedict: *chryzantema i miecz: wzory kultury japońskiej*. Tłumacz. Ewa Klekot. Warszawa 2003.
5. Barbara Zaborowska: *Kimono : jego dzieje i miejsce w japońskiej kulturze*. Warszawa 2003.

[1] Ursula Richter: *Uśmiech gejszy: sekrety japońskiej sztuki życia*. Tłumacz. Mieczysław Dutkiewicz. Warszawa 2006 s.25.

[2] John Gallagher: *Gejsza: świat japońskiej tradycji, elegancji i sztuki*. Tłumacz. Ewa Romkowska. Warszawa 2005, s.8.

[3] Kyoko Aihara: *Gejsza: żywa tradycja*. Tłumacz. Iwona Kordzińska-Nawrocka. Warszawa 2005, s.49.

[4] Op.cit.s.99.

[5] Op.cit.s.49.

[6] Jest ona naczelnym bóstwem w panteonie szintoistycznym. Jej imię oznacza *świecząca na niebie*. Zgodnie z mitologią japońską uważa się ją za protoplastkę rodu cesarskiego. Jej symbolem jest lustro. Więcej w: Jolanta Tubielewicz: *Mitologia Japonii*. Warszawa 1986.

[7] Op.cit.s.23.

[8] Kyoko Aihara: *Gejsza...*s.10.

[9] Op.cit.s.47.

[10] Op.cit.s.21.

[11] Ruth Benedict: *Chryzantema i miecz: wzory kultury japońskiej*. Tłumacz. Ewa Klekot. Warszawa 2003, s.218. Charakterystyczną etykietą hanamachi jest panująca tam hierarchia społeczna, a nie zasada senioralności. Do właścicielki herbaciarni należy zwracać się zwrotem "Matka", natomiast do geiko " Starsza Siostra". Wśród wielu ważnych reguł i zasad jakie panują w dzielnicy kwiatów, wyróżnić można następujące:

- osoba niższą rangą zawsze pierwsza wita się poprzez ukłon.

- do swoich klientów gejsze nie mogą zwracać się po imieniu, lecz zwrotem " Starszy Brat".

- handlarze tekstyliami nazywani są w świecie hanamachi " Ojcami", bez względu na ich wiek.

[12] John Gallagher: *Gejsza: świat japońskiej tradycji...* s.140.

[13] Op.cit.s.34.

[14] Op.cit.s.144.

[15] Ibidem.s.145.

[16] Op.cit.s.29.

[17] Barbara Zaborowska: *Kimono: jego dzieje i miejsce w japońskiej kulturze*. Warszawa 2003.s.29.

[18] Kyoko Aihara: *Gejsza...*s.54.

[19] Ibidem.s.47.

[20] Oprócz zmiany koloru kołnierza, wyróżnić można jeszcze inne cechy jakie świadczą o tym, że Maiko stała się geiko. Dotyczą one: pasa obi, kimona, fryzury czy też makijażu. U Maiko pas jest długi i zwisa jej aż do stóp, natomiast geiko przewiązuje go z tyłu kimona. Kimono Maiko jest bogate w różnego rodzaju wzory, które na kimonie geiko nie występują. Kolory kimon geiko mają odcienie w tonacji beżu, szarości lub granatu. Gejsze w przeciwieństwie do Maiko nie są zobowiązane do ciągłego noszenia białego makijażu.

[21] KyokoAihara: *Gejsza...* s.89.

[22] Ibidem.s.85.

[23] Ursula Richter: *Uśmiech gejszy...*s.105.

[24] Ibidem.s.98.

[25] Op.cit.s.107.

[26] Op.cit.s.152.

Tomasz Pawlik

Ur. 1986. Student filozofii na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Jest członkiem koła naukowego filozofów działającego przy instytucie filozofii. Semestr zimowy na 5 roku spędzi w ramach Erasmus w Bańskiej Bystrzycy na Słowacji. Mieszka w Sosnowcu.

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 01-01-2010)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,7054) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,7054>)

Contents Copyright © 2000-2009 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2009 Michał Przech

Autorem portalu Racjonalista.pl jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielami portalu są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie strony tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl